

Отримано
Голові спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.059

д.ч.н., проф. Петрочко ЖВ

19.04.2024 р.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.059 у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи факультету
психології, соціальної роботи та
спеціальної освіти

Петрочко Жанні Василівні

РЕЦЕНЗІЯ

**Лях Тетяни Леонідівни, кандидата педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка, на дисертаційну роботу
Метелюк Анни Сергіївни «Соціальна профілактика ВІЛ засобами замісної
підтримувальної терапії», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії в галузі знань 23 Соціальна робота
за спеціальністю 231 Соціальна робота**

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Одним із найпоширеніших засобів профілактики ВІЛ серед споживачів ін'єкційних наркотиків є замісна підтримувальна терапія. Пропоновані у дисертаційній роботі здобувачкою наукові ідеї покликані здолати бар'єри, що заважають ефективному застосуванню програм замісної підтримувальної терапії з метою профілактики розповсюдження ВІЛ серед людей, що вживають ін'єкційні наркотики, які наразі залишаються головними провідниками епідемії ВІЛ-інфекції в Україні. Отже актуальність дисертаційного дослідження Метелюк Анни Сергіївни «Соціальна профілактика ВІЛ засобами замісної підтримувальної терапії» незаперечна.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних)

Проведений аналіз дисертаційної роботи дозволяє засвідчити, що здобувачкою отримано вагомі наукові результати. У дисертації цілісно та системно досліджено проблему організації й здійснення соціальної профілактики ВІЛ засобами замісної підтримувальної терапії, а саме:

– вперше визначено поняття «соціальна профілактика ВІЛ серед людей, які вживають ін'єкційні наркотики (ЛВІН)» як комплекс заходів, спрямованих на попередження, обмеження та зупинення передачі ВІЛ парентеральним та статевим шляхами між представниками цієї групи та між ними та іншими людьми, що реалізується за допомогою надання ЛВІН соціальних та медичних послуг і застосування інструментів соціального супроводу; «соціальна профілактика ВІЛ засобами замісної підтримувальної терапії (ЗПТ)» як профілактичну (соціальну) послугу або профілактичне втручання для ЛВІН, комплекс заходів, спрямованих на попередження, обмеження та зупинення передачі ВІЛ у цій ключовій групі шляхом мотивації її представників вступати в програму ЗПТ, утримуватися в програмі ЗПТ, відмовлятися від ризикованої поведінки та надання їм допомоги в подоланні проблем і складних життєвих обставин; «умови ефективності ЗПТ» як вимоги до її побудови та організації впровадження, що забезпечують досягнення очікуваних результатів щодо профілактики ВІЛ серед ЛВІН; обґрунтовано умови ефективності соціальної профілактики ВІЛ засобами ЗПТ: перебування споживача ін'єкційних наркотиків у програмі ЗПТ понад 6 місяців; правильність призначеної дози препарату ЗПТ; безперервне й тривале лікування; доступність лікування у зв'язку з коморбідними станами; поєднання фармакологічного лікування із заходами соціального супроводу; розроблено критерії соціальної профілактики ВІЛ засобами ЗПТ; виявлено чинники, які сприяють, та бар'єри, які заважають набору людей ЛВІН у програму ЗПТ; ідентифіковано бар'єри та фасилітуючі фактори щодо тестування на ВІЛ, офіційної реєстрації в центрі СНІДу та формування прихильності до лікування;

– уточнено зміст поняття «соціальна профілактика ВІЛ» як комплекс заходів, спрямованих на запобігання передачі ВІЛ, зниження його розповсюдження та мінімізацію соціальних та медичних наслідків для осіб, які живуть з ВІЛ (ЛЖВ); можливості ЗПТ у соціальній профілактиці ВІЛ;

– подальшого розвитку набули систематизація чинників ризику інфікування ВІЛ ЛВІН та ідентифікація їхньої ролі у поширенні епідемії ВІЛ в

Україні; концептуальні положення та зміст замісної підтримувальної терапії як засобу профілактики ВІЛ.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження Метелюк Анни Сергіївни полягає у розробленні і впровадженні методики оцінювання ефективності профілактичного впливу програми ЗПТ серед ЛВІН, удосконаленні наявної моделі надання послуг із соціальної профілактики ЛВІН завдяки отриманим рекомендаціям з метою досягнення максимального рівня прихильності, утримання на лікуванні та насамперед профілактики ВІЛ серед ЛВІН в Україні; в можливості використання його результатів при подальшій розробці політик в сфері надання послуг соціальної профілактики ВІЛ для ЛВІН як на регіональному, так і на національному та міжнародних рівнях.

Беззаперечно, основні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використанні в діяльності фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів, практичних психологів і соціальних працівників (СП) державних та громадських організацій, спеціалістів центрів соціальних служб; закладами вищої освіти в розробленні навчальних дисциплін «Соціальна підтримка груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ та інших соціально небезпечних хвороб» (для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня), «Сучасні стратегії надання соціальних послуг» (для студентів другого (магістерського) освітнього рівня) спеціальності «Соціальна робота».

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації зумовлена ґрунтовним опрацюванням теоретичних джерел і їх глибоким аналізом. Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації Анни Сергіївни Метелюк, оцінюємо як теоретично і емпірично обґрунтовані й достовірні. Вони базуються на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких як: теоретичні — аналіз наукових соціологічних, психологічних, соціально-педагогічних праць, присвячених проблемі дослідження, з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя впровадження програм замісної підтримувальної терапії для людей, які

вживають ін'єкційні наркотики; емпіричні – структуроване анкетування для вивчення індивідуальних особливостей людей, які вживають ін'єкційні наркотики, умов їх залучення, процесу та результату отримання ними замісної підтримувальної терапії; напівструктуровані інтерв'ю для вивчення індивідуальних особливостей людей, які вживають ін'єкційні наркотики, умов їх залучення, процесу та результату отримання ними замісної підтримувальної терапії; методи математичної статистики для кількісного оброблення даних і визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів та контентний аналіз для оброблення якісних даних, отриманих під час напівструктурованих інтерв'ю з учасниками дослідження.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується позитивними відгуками організацій, де впроваджувалися матеріали дисертації, про що свідчать відповідні довідки в додатках дисертації. Висновки адекватно відображають основний зміст дисертації й презентують результати успішної реалізації поставлених у дослідженні завдань і досягнення мети.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Дисертаційна робота Метелюк Анни Сергіївни є самостійним дослідженням, у якому подано авторський погляд соціальну профілактику ВІЛ засобами замісної підтримувальної терапії.

Визначені в дисертації завдання здобувачка виконала на високому рівні. Анна Миколаївна Метелюк чітко сформулювала мету дослідження, для її досягнення вдало визначила завдання та обрала доцільні методи.

Представлений текст наукового дослідження демонструє, що здобувачка опанувала методологію наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці, а отже, оволоділа компетенціями, необхідними для доктора філософії.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Апробація основних результатів дослідження здійснена у формі виступів та оповідей на 6 міжнародних практичних конференціях: «The Role of Access to Psychosocial Support Services at Opioid Agonist Treatment Sites in Reaching the

95-95-95 HIV Cascade in People Who Inject Drugs in Ukraine: Country-Level Data» на International Network on Health and Hepatitis in Substance Users (м. Женева, Швейцарія, 17–20 жовтня 2023 року), «The Impact of the 2014 Military Conflict in the East of Ukraine and the Autonomous Republic of the Crimea on Opioid Agonist Therapies Patients» на International Harm Reduction Conference (м. Мельбурн, Австралія, 16–20 квітня 2023 року), «Perceived Stress in Patients on Opioid Agonist Therapies Remains High Six Months Upon Rapid Transitional Response to the COVID-19 Pandemic in Ukraine» на National Institutes of Drug Addiction International Forum (м. Денвер, США, 13–19 червня 2022 року), «HIV Serosorting upon Completion of HCV Treatment in People with the History of Injecting Drug Use in Ukraine» на 24th International AIDS Conference (м. Монреаль, Канада, 29 липня — 2 серпня 2022 року) та «Who Drops out of Opioid Agonist Therapies in Ukraine and Why: Country-Wide Analysis» на National Institutes of Drug Addiction International Forum (м. Монреаль, Канада, 14–17 червня 2022 року).

Результати дисертаційного дослідження Метелюк Анни Сергіївни у повній мірі представлені у 11 наукових публікаціях (із них 2 – одноосібні, 9 – у співавторстві), зокрема: 2 статті – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 9 статей (у співавторстві), у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Scopus та Web of Science Core Collection. Аналіз змісту цих публікацій підтверджує, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, викладено достатньо повно.

Ступінь апробації результатів дослідження також підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Дисертація відповідає сучасним вимогам до наукових робіт. Робота характеризується чіткою структурою та складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних

висновків, списку використаних джерел (320 джерел, 289 з яких є іншомовними) та 23 додатків на 93 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 329 сторінок, із них основного тексту 193 сторінок. Анотація дисертації достатньо повно відображає структуру, основні положення, результати та висновки дослідження й дає цілісне уявлення про хід його проведення.

Текст дисертації супроводжується таблицями та рисунками, які висвітлюють отримані в ході дослідження напрацювання. Вони є результатом узагальнення та систематизації теоретичного і практичного матеріалу, що свідчить про якісний рівень дослідження. Ґрунтовним та доречним є використання методів математичної статистики, графічного зображення даних.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки логічні і послідовні, вичерпно та різнобічно розкривають сформульовані завдання.

Отже, усе викладене вище, дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Метелюк Анни Сергіївни достатньо обґрунтовані і достовірні, а представлені в ній результати мають як теоретичне, так і практичне значення для забезпечення соціальної профілактики ВІЛ засобами замісної підтримувальної терапії.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертаційної роботи не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикацій, фальсифікації. Представлений до захисту текст дисертації є оригінальним. Виявлені за допомогою програми Unicheck текстові співпадіння (цитування) мають відповідні посилання на джерела, які внесені до списку. Запозичення, які є в тексті роботи, не мають ознак плагіату. Робота визнається самостійною. Ідеї та елементи праць інших науковців, цитати супроводжуються належними посиланнями на авторів та джерела інформації. Особистий внесок здобувачки у друкованих працях, наведено у списку опублікованих робіт за темою дисертації.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Метелюк Анни Сергіївни, вважаємо за необхідне викоремити деякі дискусійні положення.

9.1. Маємо констатувати дещо лаконічний виклад програм зменшення шкоди (не лише ЗПТ), що впроваджуються в Україні. Було б добре, якби авторка зробила порівняння різних програм, спрямованих на запобігання поширенню ВІЛ-інфекції серед людей, які вживають ін'єкційні наркотики, зокрема – даних про результати їх впровадження.

9.2. Вважаємо, що було б доцільнішим деталізувати інші соціальні послуги, що можуть надаватися ЛВІН в Україні. Отримання таких соціальних послуг могло бути одним із індикаторів дотримання умов ефективності ЗПТ, застосованих в ході емпіричного дослідження.

9.3. Емпіричне дослідження, представлене в роботі, виграло б, якби в ході структурованого опитування вивчалися чинники ризикованої поведінки ЛВІН, пов'язані із їхніми уявленнями про ВІЛ, шляхами інфікування та засобами захисту від ВІЛ-інфекції, усвідомленням власного ризику бути інфікованим

9.4. У третьому розділі дисертації варто було б детальніше розкрити результати опитування, що стосуються порівняння різних аспектів ризикованої поведінки ЛВІН, не пов'язаної із ін'єкційним вживанням ПАР, та якості життя учасників дослідження, залучених та не залучених до ЗПТ, а не лише порівняння узагальнених статистичних показників з цих питань.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Аналіз представлених матеріалів (дисертація, анотація, публікації за темою дисертації, матеріали щодо апробації результатів) свідчить про наукове сумління та глибокі теоретичні знання дисертантки, досконале володіння методами наукового дослідження. Відзначимо, що рецензоване дослідження відрізняється високою культурою науково-теоретичного мислення авторки, грамотністю у побудові й викладі наукового матеріалу. В процесі дослідження здобувачка проявила вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію, здатність до самостійності, критичності і гнучкості мислення.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Метелюк Анни Сергіївни «Соціальна профілактика ВІЛ засобами замісної підтримувальної терапії», представлена до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а його авторка Метелюк Анна Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота.

Рецензент:

завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, професор

Тетяна ЛЯХ

